

19. Yüzyıl Divan Şairi Hilmî Kıbrısî Efendi'nin Şiirlerinde Tasavvuf İzleri*

Öğretim Görevlisi İkbâl Öksüzoğlu
YDÜ, Fen- Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ikbal.oksuzoglu@neu.edu.tr

Prof. Dr. Ghadir Golkarian
YDÜ, Fen- Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ghadir.golkarian@neu.edu.tr

Öz

19. yüzyıl Divan edebiyatının tanınmış şairlerinden Hilmî Kıbrısî Efendi, 1783'te Kıbrıs'ta doğmuştur. İyi bir eğitim aldığı, Arapça ve Farsça dillerine hakim, alim bir kişi olduğu kaynaklarda belirtilmiştir. Hilmî Kıbrısî Efendi, uzun yıllar Kıbrıs'ta müftülük, Büyük Medrese'de müderrislik, II. Mahmut Kütüphanesi'nde kütüphane nazırlığı ve şeyh seb'alık görevlerini ifa etmiştir. Tasavvuf, Türklerin İslamiyeti kabulüyle Orta Asya'da yayılmış ve Orta Asya'dan göç eden dervişlerle birlikte Anadolu'ya ulaşmıştır. Kıbrıs'ın Türkler tarafından 1571'de fethiyle Anadolu'dan Kıbrıs'a iskan edilenler arasında bulunan Mevlevî şeyhleri ile de tasavvuf adaya gelmiştir. Kıbrıs'ta 1593 yılında inşa edilen Lefkoşa Mevlevihanesi, tasavvufun adada gelişip yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Divan şairleri din, tasavvuf, aşk ve tarikat unsurlarını şiirlerinde işlerken, Hilmî Kıbrısî Efendi de geleneğe uyarak *Divançe'*sinde bu unsurları kullanmıştır. Lefkoşa Mevlevihanesi'nde sıklıkla düzenlenen ayinlerde şeyhler tarafından Mevlana şiirlerinin okunması Hilmî Kıbrısî Efendi'yi etkilemiş ve onun tasavvuf özellikleri taşıyan şiirler kaleme almasına yol açmıştır. Bu çalışmada Hilmî Kıbrısî Efendi'nin şiirlerine yansıyan tasavvuf özellikleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: 19. Yüzyıl, Hilmî Kıbrısî Efendi, Tasavvuf, Tarikat, Şiir.

Reflections of Mysticism in 19th Century Divan Poet Hilmî Kıbrısî Efendi's Poems

Abstract

Hilmî Kıbrısî Efendi is a prominent 19th Century Divan poet of Cyprus. Born in 1783, he received an excellent education. Hilmî Kıbrısî Efendi, who was an honorable scholar proficient in both Arabic and Persian languages, served his people as a mufti, müderris, sheik Seba and a minister of the library. Upon joining Turks to the Muslim faith, mysticism was spread in Central Asia and then in Anatolia. After the conquest of Cyprus's island by the Turks in 1571, the Mevlevî Sheiks carried the idea of Sufism from Anatolia to the island. The Mevlevihane of Lefkoşa, which was built in 1593, is an important center that effectively contributed to mysticism in Cyprus. Sheiks had often read Mevlana's poems from Mathnawi in the Mevlevihane of Lefkoşa at special ceremonies of which Hilmî Kıbrısî Efendi was a regular attendant. Being deeply inspired by Mevlana's lyrics, he composed poems reflecting religion, mysticism, divine love, and sects' order, which are the main features of Divan poetry. In this article, we have studied the reflections of magic in Hilmî Kıbrısî Efendi's poems.

Keywords: 19th Century, Hilmî Kıbrısî Efendi, Mysticism, Sect, Poem.

* Bu makale Prof. Dr. Ghadir Golkarian danışmanlığında tamamlanan *Hilmî Kıbrısî Efendi Divançesi Analizi* başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Tasavvuf, Türklerin İslamiyeti kabul etmesiyle birlikte başlayan tarikat ve tekkelerle İslam dünyasında yaygınlaşan dini bir görüştür. 8. yüzyılda Irak'ta doğan tasavvuf, İslamiyeti kabul eden milletlerle geniş coğrafi bölgelere nüfuz etmiştir. Şeriatın katı yasaklarını, kurallarını, Allah ve insan sevgisiyle yumuşatarak dini insanlara sevdiren tasavvuf felsefesi edebiyatımıza yüzyıllarca tesir etmiştir (Mengi, 2002, s. 29,30). Orta Asya'da ve Anadolu'da yaşanan siyasi buhranlar karşısında halk, kendilerine huzur verecek bir sığınağa ihtiyaç duymuştur. Tekkelerde, Allah ve insan sevgisi aşılırken, iyi insan olmak için öğüt veren manzumeler okunmuştur. Tekkeler, ibadet, ayin ve sema gösterilerinin yanı sıra, edebi sohbetlerin de yapıldığı mekanlara dönüşmüştür. Zamanla bu mekanlarda yapılan etkinlikler, edebi ve kültürel birikimle tasavvuf edebiyatı zemininin oluşmasını sağlamıştır. Tasavvufi şiir adeta tasavvuf ve tarikat mensuplarının bir propaganda aracı olmuş, meclislerde ve ayinlerde büyük ilgi görmüştür (Köprülü, 2003, s. 220). Kıbrıs'ın fethinden sonra Anadolu'dan, özellikle Konya-Karaman bölgelerinden, Kıbrıs'a yerleştirilen Türklerle birlikte adaya Mevlevilik de gelmiştir. Çok kısa bir zaman zarfında Arap Ahmet Paşa tarafından inşa ettirilen Lefkoşa Mevlevihanesi'ne (Özönder, 1993, s. 101) Konya'dan görevlendirilen Mevlevi dervişleri, Kıbrıs'ta dini, sosyal ve kültürel hayatın yanı sıra, Divan edebiyatının gelişimine de önemli katkılar sağlamışlardır. Bu şeyhler, Lefkoşa Mevlevihane'sinde düzenlenen sema gösterilerinden sonra okudukları Mevlana şiirleriyle, Kıbrıs'ta Divan edebiyatının tohumlarını atmışlardır (Genç, 1998, s. 28). Mevlevihane'de yapılan zikir ve okunan şiirlerin tesirinde kalarak şiirler kaleme alan Hilmî Kıbrısî Efendi, müftülük, müderrislik ve şeyh seba'lık gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Müftü ve müderris olması dolayısıyla Hilmî Kıbrısî Efendi'nin din ve tasavvufu iyi bilmesi *Divançe'*deki şiirlere tasavvufi özelliklerin yansımalarına etken olmuştur. Şiirinde tasavvufi kültüre ait terimler, kavramlar ve adetler terennüm etmiştir. Araştırmamıza konu olan tasavvufi özelliklerin belirlenmesinde, *Divançe'*de yer alan şiirler incelenerek konularına göre sınıflandırılmıştır. Şiirlerde yer verilen tasavvuf, tasavvufi özellikleri ve tarikata dair bilgiler verilerek bunlara dair örnekler şiirlerinden seçilerek konunun aydınlatılması sağlanmıştır. Örnek beyitlerin yanında parantez içerisinde şiirlerin *Divançe'*deki sırası ve kaçınıcı beyitte yer aldığı bilgileri de verilmiştir.

Son yıllarda Hilmî Kıbrısî Efendi'ye dair pek çok araştırmanın yapılmakta olduğu görülmektedir.¹ Onun şiirlerindeki tasavvuf izlerini konu alan bir çalışmanın yapılmamış olması, bu alandaki eksikliği giderme çabamızın nedenidir.

Lefkoşa Mevlevihane'sine sık sık gitmesine rağmen Hilmî Kıbrısî Efendi mutasavvıf bir şair olarak nitelendirilemez. Divan edebiyatında şairler, mutasavvıf olmasalar da tasavvuf kültürüne ait çeşitli terimleri ve mecazları şiirlerinde kullanmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Hilmî Kıbrısî Efendi, tasavvuf özelliklerinin yaşatıldığı bir ortamda yetişmiş ve tasavvufu yakından tanıyan biri olarak şiirlerine tasavvuf unsurları yansıtmaktan kendini alamamıştır. Onun, şiirlerinde tasavvufun temel taşlarını oluşturan kavramlar, mecazlar, terimler, haller, tipler, tarikatlar, tarikat adetleri ve tarikat mekanları yer almıştır. Niyazî-i Mısırî'nin tasavvuf görüşlerinden etkilendiği anlaşılan Hilmî Kıbrısî Efendi'nin, "Güfte-yi

¹ Harid Fedai. *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi- Şiirleri* (1987, ilaveli 2. Bas. 2000), İsmail Güleç, *Bir Demet Reyhan*, "Kendi Şiirleri Işığında Hilmi Efendi'nin Şairliği" (Güleç, 2018), "Son Dönem Kıbrıslı Divan Şairi Hasan Hilmî Efendi ve Bilinmeyen Şiirleri" (Kaplan, 2018), "Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi'nin Şiirleri" (Batislam, 2017).

Hilmî Berây-i Şive-yi Tevfîk ez-lisân-i Niyâzı" başlığı altındaki şiirinde tasavvufla ilgili kelimeleri yoğun olarak kullandığını görmekteyiz.

A) TASAVVUFTA DÖRT KAPI

Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde iyi insan olmanın yolları gösterilmiştir. Tasavvufta hakikate erebilmek için insanların çeşitli merhaleleri sırasıyla geçmesi gerekmektedir. Bu merhaleler: şariat, tarikat, hakikat ve marifet kapıları olarak anılmaktadır. Hilmî Kıbrısî Efendi, şiirlerinde bu dört kapıdan sadece marifet kapısına değinmiştir.

Marifet

Marifet, Allah'a yönelip her şeye sırt dönüldüğünde erişilen bilgidir. Sufiler Allah'ı tanımak için çaba harcamalarına rağmen bunun mümkün olamayacağını anladıkları an, marifete ermiş olurlar (Eraydın, 2001, s. 316). Hilmî Kıbrısî Efendi, yaratılan en küçük zerrede bile Allah'ın varlığının kanıtını görmenin mümkün olduğunu ve bu anlaşıldığı zaman marifete ulaşılacağını vurgulamıştır.

Alup nezzâreye teşhîş ile bak devr-i devrâne
Neler zâhir olur her bir musanna' biñ edille zât-i yezdâne
Neler zâhir olur 'anber-nümâ-yi 'ayn-i insâna
Nazar kıl dîde-yi tedkîk ile icrâ-yi ekvâne
Delîl-i ma'rifetdür Hağğa her zerre Hudâ birdür (64/3).

B) TASAVVUF HALLERİ

Tasavvufta, sufilerin Allah'a kavuşmak için yaşadıkları manevi ve ruhi hallere süluk denilmiştir. Doğru yola girip marifete ermek için sufiler, seyr u süluk yolculuğuna çıkmak zorundadır. Nefsin, seyr u sülukle terbiyesi sayesinde salikin insan-ı kamil mertebesine ulaşmasıdır. Seyr ü sülukün çeşitli mertebeleri bulunmaktadır. Bir aşama geçilmeden diğer aşamaya ulaşmak mümkün olamaz. Kazandığı bilgilere göre salik önce ilme'l-yakîn, daha sonra ayne'l yakîn ve en son hakka'l-yakîn mertebesine ulaşır (Uludağ, 2010, s. 127,128).

1) Yakîn

Kur'an-ı Kerim'de "Andolsun ki onu ayne'l-yakîn ile göreceksiniz" (Et-Tekasür 102/7) ayetinde geçmekte olan ayne'l-yakîn, gözlemlerle yakını görerek bilgiyi elde etme manasına gelmektedir (Cebecioğlu, 2004, s. 708). Ayne'l-yakîn ile kazanılan bilgiler müspet ilimle elde edilen bilgilerden daha muteberdir. Bu gerçeği gördükten sonra Hilmî Kıbrısî Efendi, ayne'l-yakîne ulaşmadan önce yazdığı şiirleri unutmak istediğini ifade etmiştir.

Veli 'ayne'l-yakîn gördükde hayret itdi isti'âb
Ferâmüş iyledüm yek-pâre resm-i nazm-i eş'ârı (37/103)

2) Menzil

Tasavvufta menzil, sülukun son mertebesi ve devir nazariyesinde son durak anlamına gelmektedir. Tasavvuf yolunda salikin ulaşmak istediği menzil, gerçek aşktır (Kemikli, 2000, s. 195). Hilmî Kıbrısî Efendi, sadece yola çıkmanın bile tasavvuf yolunda menzile kavuşma isteğinin göstergesi olduğuna vurgu yapmıştır.

Bir kâdemde bulunur menzil-i maşsûde vuşûl
Dest-i sâlikde eger olsa 'aşâ-yi tevfiğ (11/4).

3) Vird

Şeyh tarafından Kur'an-ı Kerim'den ve hadislerden alınarak hazırlanmış duaların, her gün bir ders gibi düzenli okunarak yapılan zikirlerle verilen isimdir. Müridin, vird okumadan tasavvuf yolunda ilerlemesi beklenemez (Pala, 1995, s. 410). Vird müritlerin, her gece veya seher vaktinde 100 kez "Estağfirullah" demesidir. Bu zikirle kalbin ve dilin her an Allah'ı anarak manevi hastalıkların tedavisiyle kalbin huzura ermesi amaçlanmıştır. Hilmî Kıbrısî Efendi aşağıdaki beyitinde bülbüle benzettiği müridin, her sabah vird okuyup duasının kabulü için Allah'a yalvardığını anlatmıştır.

Her seher vird okuyup virde üfürsün bülbül
Sihri idüp göneceleri kıldu musaḥḥar sünbül (3/22)

Vird kelimesinin çoğulu olan evrad tarikata girme, bir şeyhe bağlanma anlamı da taşımaktadır (Üstüner, 2007, s. 343). Vird, müridler tarafından belli zamanlarda, belli sayıda bireysel veya toplu olarak gerçekleştirilir (Cebecioğlu, 2004, s. 200). Hilmî Kıbrısî Efendi, gönlün bir bilgeye köle gibi bağlanıp, onun rızasını kazanmak amacıyla her seher vaktinde dua ederek, vakit geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Göñüller mürtebiḍür bendelikde bir dil-âgâha
Anuñçün iştiğâlüm oldı evrâdı seher-gâha
Uyup bir rehber'e aşında düşdüm ḥubbul-fi'llâha
Ser-â-ser bestedür 'uşşâk-i zârûñ kalbi ol mâha
Cemâ'atle ne deñlü keşret olsa muḳtedâ birdür (64/5)

4) Keramet

Sufilere, velilere ihsan edilen tabiatüstü olaylara keramet denir (Kara, 1999, s. 156). Şair, II. Mahmut'un Kıbrıs'a hediye olarak gönderdiği peygamberimizin keramet örtüsüne sarılmış sakal-ı şerifini ziyaret edip öptüğünü anlatmıştır.

İdüp püşide-i derc-i kerâmet-püşını telşim
Naşib oldı anı itmek ziyâret yâ Resûlu'llâh (75/22)

C) TASAVVUFLA İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR

Tasavvufun derinliğini ifade etmek için konu hakkındaki terimler yanında inanç, ahlak ve yaşamla ilgili kavramlar da vurgulanıp, kamil insan olabilmenin yollarını ortaya konmaktadır. Bu mertebelerde: tecelli, himmet, sır, irşat, vera, ilm-i ledün ve hidayet kavramları karşımıza çıkmaktadır.

1) Tecelli

Tecelli, gayipten kalbe inen nur ve görünmek anlamında kullanılırken, tasavvufta Allah'ın gücündeki sırların eşyada tezahür etmesi anlamı taşımaktadır (Uludağ, 2001, s. 341). Hadislerde "Ey Kabe, sen Allah'ın evisin, sen mübareksin. Bir Müslümanı haksız yere incitmek, Kabe'yi yetmiş kere yıkmaktan daha büyük günahdır." diye buyrulmuştur. Tasavvufta kalp, Allah'ın tecelli ettiği ev, nazargah olarak kabul görmektedir (Ceylan, 2007, s. 232). Hz. Musa, Allah'ı görmek istediğinde, Allah: "Beni asla göremezsin, "Len terâni" ama şu dağa bak; eğer o yerinde karar kılabilirse, sen de beni göreceksin." yanıtını vermiştir. Hilmî Kıbrısî Efendi, bu olayı A'raf suresi 143. ayetinden iktibas etmiştir. Ayette Allah, dağa tecelli ederken, Hilmî Kıbrısî Efendi'nin şiirinde ise Hz. Musa'nın ilahi aşkının yansıdığı gönle tecelli etmiştir.

Dil **tecellî**-gâh-i tavr-i 'aşka olmuşdur kelîm
Len terâniden elezz şîrrîn kelâm olmaz baña (36/2).

2) Himmet

Himmet, kendini veya başkasını kemale erdirmek için kalbin tüm manevi güçleriyle Hakk'a yönelip olağanüstü işleri başarma dileği ile dua etmesidir (Demirci, 1998, s. 56). Genellikle gönül gözü açık velilerden dua etmesi istenmektedir. İnanışa göre, bu kişilerin ettikleri dualar Allah katında makbul olmuştur. Şair, sultana benzettiği dervişten dua isteyerek şifa bulmayı amaçlamıştır.

Himmetüñ hâzır ola bizlere de sulţānum
Sāyeñüzde görelüm biz de şifā-yi tevfiķ (11/16)

3) Sır

Tasavvufta kalbe işlenen ilahi bir şaka anlamına gelen sır, Allah'ın veya çok az kişinin bildiği özel bilgiyi ruhun idrak etmesi anlamındadır. (Tosun, 2009, s. 115). Esrar kelimesi sırrın çoğuludur. Hilmî Kıbrısî Efendi pek çok sırrın, padişahın temiz kalbine ilham ettirildiğini söylemiştir.

Mübārek ƙalbine ilhām idüp tedbîr-i ekvānı
Aña keşf itdi açmazdan nice pūşide **esrārı** (37/45)

4) İrşat

Doğru yolu bularak kararlılıkla bu yolda yürümek anlamı taşımaktadır. İrşat genelde tevfiķ kelimesi ile birlikte kullanılır. Bu iki kelime arasındaki sıkı bağ "Allah'ın kulunun fiilini kendi rızasına uygun yaratması" şeklinde izah edilmektedir (Topaloğlu, 2000, s. 454). Şairin, "Güfte-yi Hilmî Berāy-i Şive-yi Tefiķ ez-lisān-i Niyāzı" başlıklı şiirinde "tevfiķ" redifini özellikle kullanması bu bilgiye vakıf olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Gerçi bunda bulunur şeyh-i veliyyü 'l-irşād
Be`is yoƙdur bize de olsa verā-yi tevfiķ (10/11).

4) Vera

Sakınmak, çekinmek anlamına gelen vera kelimesi, tasavvufta bir makam olarak kabul görmüştür (Uludağ, 2013, s. 49). Allah'tan başka her şeyden, günahlardan ve şüpheli görülenlerden uzaklaşıp helal kabul edilenlere bile imtina ile yaklaşmak anlamındadır (Serrac, 1996, s. 42). Hilmî Kıbrısî Efendi, veraya ulaşmak için tıpkı şeyhler gibi günahlardan kaçınmak gerektiğine inanmıştır.

Gerçi bunda bulunur şeyh-i veliyyü 'l-irşād
Be`is yoƙdur bize de olsa verā-yi Tefiķ (10/11)

5) İlm-i Ledün

Allah'ın kullarına gizli gerçekleri ilham ederek onları kurtuluşa kavuşturduğu sanılan ilimdir (Erginli, 2006, s. 445). Kehf suresinin 18/65. ayetinde: "...ona katımızdan bir ilim öğrettik..." buyrulurken, ilmin Allah katından geldiği ifade edilmektedir. Bir müderris olan Hilmî Kıbrısî Efendi, ders verdiği medresede ilm-i ledün ile şöhretli bir hoca olmanın gururunu taşıdığını ifade etmektedir.

Maƙām-i h̄`āce- 'ilm-i ledünni şöhret-yāb
Mübārek ma`bed-i pākîze-yi bî-mişli u hem-tādur (61/2)

6) Hidayet

İnsanlara her iki dünyada mutlu olmanın yolunu gösterme, doğru yola girme manasındadır (Yavuz, 1998, s. 473, 474). Enbiya suresinin 21/107. ayetinde “Biz, seni bütün insanlığa rahmet olarak gönderdik” denilmiştir. Hilmî Kıbrısî Efendi, yukarıdaki ayetten iktibasla, Hazreti Muhammet’in alemlere rahmet için gönderildiğini ifade etmektedir. Şair, Hz. Muhammet’in dergah yolunun toprağının sürme gibi göze çekilmesi halinde insanlara doğru yolu gösterdiğini söylemektedir.

Ğubâr-i dergehüñ kuhl-i hidâyet yâ Resûlu ‘llâh
Vücûduñ ‘âlemeyne ‘ayn-i rahmet yâ Resûlu ‘llâh (75/1).

D) TASAVVUFTA MECAZLAR

Tasavvuf şiirlerinde, gerçeklere süslü mecaz elbiseleri giydirilerek kelimelere sembolik anlamlar yüklenmektedir. Divan şiirlerinde meyhane, pir-i mugan, kadeh ve şarap gibi içkiye ait kelimeler tasavvuf düşüncelerini pekiştirmek için kullanılmıştır. İçeni sarhoş eden şarabın yarattığı mest olma duygusunu tasavvufta ilahi aşk vermektedir. İnsanın kendini kaybetmesi ve şuurunun kapanması, şarap içilerek ilahi aşka benzetilmektedir.

1) İçki ile ilgili Mecazlar

a) **Meyhane:** İçki satılan ve içilen yer olan meyhane, tasavvuf şiirlerinde mecazi anlamda tekkeyi simgelemektedir (İpekten, 2000, s. 139). İlahi aşkla dolu mürit ve mürşitlerin Allah’a yöneldikleri yerdir (Levend, 1984, s. 46). Hilmî Kıbrısî Efendi, meyhane olarak nitelendirdiği tekkenin bir köşesinde otururken dinine bağlı gibi görünen zahidin, yakınından geçmemesi uyarısında bulunmuştur. Bu mekanın kalben ve ruhen doğru yolda olanların bulunabileceği bir yer olduğuna vurgu yapmıştır.

Ben mekân-i küşe-yi mey-ğaneyüm
Geçme ey zâhid mekânımdan şaşkın (65/2)

b) **Pir-i Mugan:** Tasavvufta ilahi aşkı öğreten mürşit-i kamil, aşk şarabını sunan meyhaneci, kutb-ı alem ve yol gösterici kılavuz manasında kullanılmıştır (Gölpınarlı, 1997, s. 273). Şair, ilahi aşka ulaşmaya yardımcı olan şeyhleri bir sakiye benzetmiş ve onların eteği öpüldüğünde ilahi aşka ulaşabileceğini söylemiştir.

Öp dâmenini pîr-i muğānuñ niyâzle
Ol gonce ile maşlahatı yapar yaşıdurur (66/6)

c) **Kadeh:** Tasavvufta mecaz olarak aşık, arif ve mürşidin kalbine bakıldığında ilahi nurların görüldüğü, içine şarap konulan bir kaptır. Tasavvufta bir kadehten şarap içmeyi, Allah’a yaklaşılacak vaktin mest ediciliğine benzetilmiştir (Uludağ, 2001, s. 110). Hilmî Kıbrısî Efendi aşağıdaki beyitinde Allah’a yaklaşılacak o vakitte, bir kaç saki ile üç dört kadeh şarap içerek mest olup beyitler kaleme alacağını söylemiştir.

Bir iki sâkî ile üç dört kadeh nüş iylesem
Ben beş altı beyti bir demde yazardum yâ iki (8/12)

E) TASAVVUFTAKİ TİPLER

Tasavvuf yoluna girip ilerleyen kişilerin isimleri, Divan şiirlerinde zikredilmiştir. Tasavvuftaki tipler arasında şeyh, mürşit, mürit, dede, arif, sufi, salik ve zahit sayılmıştır.

1) Şeyh

Tarikatlarda kendisine uyulan, irşat icazetine sahip olan kamil kişiye şeyh denilmektedir. Tasavvufun dört kapısını sırasıyla aşmış ilerleyen, kalplerdeki dertlere deva olan, Allah'ı kullarına; kullarını Allah'a yaklaştıran kişidir (Pakalın 1993, III/ s.346,347; İz, 1997, s. 162,163). Şair, Mevlevilerde şeyh olarak nitelendirilen dededen feyz alıp sevgiliye kavuşma arzusunu dile getirmiştir.

Cümlenün sitemiyle isteriz feyz -i vuşul
Mevlevî şeyhi dede dil-berlerün babasıdır.

2) Dede

Mevlevilikte muhiplikten sonra, çilesini tamamlayıp bir hücre sahibi olanlara verilen unvandır. Dede, "Mesnevi" okutarak, ayın meşk ederek, ney üfleme, usul tutmayı belletmek suretiyle, kudüm-zen yetiştirip terbiye etme görevini icra eder (Cebecioğlu, 2004, s. 152). Hilmî Kıbrısî Efendi'nin hayatına dair edindiğimiz bilgilerde, babasının da Mevleviliğe yakın olduğu, kendi vakıf gelirlerinden Lefkoşa Mevlevihanesi'ne maddi yardımlarda bulunduğu ve şeyhiyle samimi dostluk geliştirdiği görülmektedir.

Mevlevî şeyhi dede eski baba dostı çıkup
Olur oğlum diyerek büse-rübâ-yı tevfiğ (11/9).

3) Mürşit

Doğru yolu işaret eden, hak yolunda rehber olan kişi olarak tanımlanan mürşit tasavvufta tarikat lideri anlamına gelmektedir (Cebecioğlu, 2004, s. 455). Şair, mürşidine verdiği değeri, şiirine tarih düşürmek konusunda ona danışmakla ortaya koymuştur.

Nihâyet mürşid-i endîşeden şordum cevâb itdi
İşitdüm ben anuñ târihini bir merd-i mahirden (53/5).

4) Mürit

Allah'a kavuşmak dileğiyle bir şeyhe bağlanıp tarikata giren kişidir. (Gölpınarlı, 1977, s. 241). Hilmî Kıbrısî Efendi aşağıdaki şiirinde, tekkede müridin lütuflarının bol olması ve ihsanlarının devam etmesi dilediğinde bulunmuştur.

Tekye-gâhcüd-i ihsânına hâtim bir mürîd
Bâr-gâh feyz-i elâfında 'alem ber-murâd (70/4)

5) Arif

Bilen, tanıyan irfan sahibi anlamındaki arif kelimesi, tasavvufta Allah'a ait bilgiyi ilhamla kazanan kişi olarak tanımlanmaktadır (Uludağ, 1991, s. 361). Hilmî Kıbrısî Efendi, usta Hüsam'ın çömleğindeki şarabın son damlasını içince arifin hakikat yolunu bulacağına işaret etmiştir.

Pey-rev-i râh-i haqîkat eser-i 'uşşâkî
'Arif-i cür'a-keş-i hum-gede-i pîr-i Hüsam (73/26).

6) Sufi

Yünlü giyen anlamına gelen, kendi nefsinin yok edip Allah yolunda hakikate kavuşmuş kişidir (Şentürk, 1996, s. 29,30). II. Mahmut'un kıyafet reformunu övmek için

yazdığı şiirinde Hilmî Kıbrısî Efendi, bir sofunun kıyafetini bozarak onu pantolona dönüştürdüğünü söyleyerek, sufinin de bu yenilikleri onayladığını ortaya koymuştur.

Bozup ferrâcesin şüfi o şüha bantolon yapmış
Muqaddemler iderken lebsine ifrâṭ-i inkârı (37/61).

7) Salik

Tasavvuf yolunu seçen ve hakikatin anlamını bulmak isteyen kişiler salik olarak adlandırılmıştır (Cebecioğlu, 2004, s. 541). Salik, kendi iradesini bir mürşidin rehberliğine terkedip menzile ulaşmayı şiar edinmiştir. Hilmî Kıbrısî Efendi'ye göre, salikin asayı eline alarak tasavvuf yolunda bir adım atmaya niyet etmesi menzile ulaşmada önemlidir.

Bir kademde bulnur menzil-i maḫsûde vuşûl
Dest-i sâlikde eger olsa 'aşâ-yi tevfiḫ (11/4)

8) Zahit

Yukarıda tanıtılan tasavvuf tipleri genellikle olumlu özellikleriyle değerlendirilirken, zahide karşı bu tiplerin olumsuz tavır sergiledikleri bilinmektedir. Divan şiirinde genelde dünyaya dair isteklerden, günahlardan sakınıyor gibi görünen zahide karşı bu nedenle olumsuz yaklaşımlar sergilenmiştir.

Ben mekîn-i küşe-yi mey-hāneyüm
Geçme ey zâhid mekânımdan şaḫın (65/2)

F) TARİKATLAR

Osmanlı İmparatorluğu'nda çeşitli tarikatların varlığı bilinmektedir. Mevlevilik, Alevîlik, Bektaşîlik, Kadirîlik, Gülşenîlik, Nakşibendîlik vb. tarikatlar Osmanlı'nın sosyal ve kültürel hayatına önemli katkılar sağlamıştır (Öngören, 2000, s. 18-21). Hilmî Kıbrısî Efendi'nin *Divançe*'sinde, Mevlevilik ve Alevîlik tarikatlarıyla ilgili ifadeler bulunmaktadır.

1) Mevlevilik

Hilmî Kıbrısî Efendi'nin *Divançe*'sinde en çok bahsettiği tarikat Mevleviliktir. Şairin, Lefkoşa Mevlevihanesi'ne devam ettiği, babasının dostları arasında bir Mevlevi dedesinin de bulunduğu ve zaman zaman Mevlevi ayinlerine katıldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Hilmî Kıbrısî Efendi'nin Mevleviliğe ait terimleri şiirlerinde kullanması onun Mevleviliğe yakın olduğunun kanıtıdır.

Mevlevîler gibi bülbüller ider devr-i semâ'
Açılursa dehen-i gönçe-nümâ-yi tevfiḫ (11/2).

2) Alevilik

Hız. Ali'ye bağlı tarikatlara verilen isimdir (Ocak, 1989, s. 368). Aşağıdaki şiirde kullanılan Hüseyinîlik de Alevîliğin bir koludur. Hız. Ali'nin soyundan gelenlere verilen Şeyh Seb'alık unvanıyla Hilmî Kıbrısî Efendi Kıbrıs'ta 20 yıl görev yapmıştır (Demiryürek, 2013, s.36). Şair, şeyhin zaman zaman Hüseyinîliğe yönelse de, Tefvik'ten esen rüzgarla ferahladığından söz etmiştir.

Şeyhimüz gerçi Hüseyniye çıkar gâhice
Pek müferriḫ geliyor baña şabâ-yi tevfiḫ (11/14)

G) TARİKAT ADETLERİ

Tarikatlarda kişinin değişik aşamaları geçerek çeşitli geleneksel törenler gerçekleştirmesi gerekmektedir. Her tarikatın kendine özgü kültürel özellikleri bulunmaktadır. Hilmî Kıbrısî Efendi'nin *Divançe'sinde* yaptığımız incelemelerde karşılaştığımız sema, ney, post, hu çekmek, gülbang ve külah gibi tasavvuf kavramlarının çoğunun Mevleviliğe özgü olduğu saptanmıştır.

1) Sema

Dinleme, işitme anlamına gelen sema, tasavvufta kainatın oluşumunu, insanların ilahi alemde dünyaya gelişini ve insan-ı kamil olmayı sembolize eden, dini öğeler içeren tören anlamındadır. Mevlevilikte sema, müzik eşliğinde kendinden geçen semazenlerin sağdan sola dönerek yaptıkları ibadettir (Gölpınarlı, 1977, s. 290; Top, 2001, s. 77). Sufilere göre sema, kainattaki her zerrenin devrettiği gerçeğinden hareketle, Allah'tan gelen insanların tekrar Allah'a döneceğini ortaya koymaktadır (Uludağ, 2001, s. 54; Pala, 1995, s. 399). Hilmî Kıbrısî Efendi, ilahi sevgili kendini gösterince semazenler gibi bülbüllerin de gökyüzünde sema ayinine başlayacaklarını söylemiştir.

Mevleviler gibi bülbüller ider devr-i semâ´

Açılırsa dehen-i gönce-nümâ-yı tevfiğ (11/2)

2) Ney

Mevlana, *Mesnevi'sine* "Dinle neyden" diye başlayarak kamıştan yapılmış neyin Mevleviliğe özgü bir müzik aleti olmasını sağlamıştır. Ney kamışlıktan, insanlar da ruhlar aleminden gelmiştir. Her ikisi de vatanlarını anarak inlemektedir (Gölpınarlı, 1990, s. 17; Top, 2001, s. 277). Neyin ses çıkarmak için geçirdiği merhalelerle, insanın olgunlaşma yolunda çektiği sıkıntılar arasında benzerlikler bulunmaktadır. Mevlevilikte ney, bu yönüyle insanların olgunlaşmasını sembolize etmektedir. Ney, taşıdığı bu özelliğiyle şairler tarafından sıkça kullanılmıştır. Hilmî Kıbrısî Efendi, neyle insan arasındaki ilişkiyi çıkardıkları duygusal sesler nedeniyle aynı olarak tanımlamıştır.

Harîr-i âh-i nây-i 'aşka mâhûr-i şadâ birdür
Nühüftî perdeden iñlerse de her cevre şâbirdür
Dem-i 'uşşâka ancak naime-yi şîrîn-edâ birdür
Şadâ-yi neyle feryâd-i hezâr-i hoş-nevâ birdür
Egerçi muhtelifdür maħrec ammâ kim hevâ birdür (64/1).

3) Post

Hayvan derisinin kurutulmasıyla yapılan seccade, Mevlevilikte şeyhlik makamını simgelemektedir (Arpaguş, 2007, s. 332). Hilmî Kıbrısî Efendi, Allah'ın izniyle delalet tekkesinden postu kaldırarak, tövbe edip mescitleri süsleyen seccadeye yöneldiğini belirtmiştir.

Đalâlet tekkesinden postı kaldırduk biħamdi llâh
Olup seccâde-yi pîrâ-yi mesâcid itdük istîğfâr (12/2)

4) Hu Çekmek

Tarikatlarda Allah'ın ismi olan "hu" ile yapılan ve "hu çekmek" olarak adlandırılan zikirlerdir. Sema ayinlerinde Mevlevi dervişi, "destur" diyerek izin ister, müritler "hu" diyerek karşılık verir ve "hu diyelim" dedikten sonra uzunca bir "hu" çekerler (Larousse Büyük

Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986, s. 5405). Hilmî Kıbrısî Efendi, ilahi aşka ulaşmak için aşk derdiyle halka oluşturup “hu çekilmesi” düşüncesini pekiştirmiştir.

Biz halka olup hû çekelüm derd-i 'aşk ile
Şâyed o mâhı bezme erenler ulaştırur (66/3)

5) Gülbang

Mevlevilik ile Bektaşilik tarikatları mensuplarının ve Yeniçerilerin, dinî ve resmî törenlerde belli bir makamla okudukları duadır. Osmanlı Devleti'nde dinî törenlerde özellikle tarikat ayinlerinde okunan, birbirinden farklı gülbang metinleri daima: “Allah Allah illallah, Allah Allah eyvallah, bism-i şah Allah Allah” sözleriyle başlamaktadır (Uzun, 1996, s. 232). Yeniçeriler, çeşitli törenlerde şu gülbangi okurlardı: “Allah Allah illallah, baş üryan, sine püryan, kılıç alkan. Bu meydanda nice başlar kesilir hiç olmaz soran, Eyvallah! Eyvallah! Kahrımız, kılıcımız düşmana ziyan; kulluğumuz. Padişaha ayan, üçler, yediler, kırklar gülbang-ı Muhammedî, Nur-i Nebî, Kerem-i Alî pirimiz, sultanımız Hacı Bektaş-ı Veli. Demine devranına hû diyelim, huuuuu!” (Kazıcı, 2005, s. 436, 437). Aşağıdaki şiirinde Hilmî Kıbrısî Efendi, padişahın muzaffer olması için okudukları gülbanga gökteki meleklerin de katıldığını zikretmiştir.

Çıqup dâl fes cihâda oldı çün kim tîgler 'uryân
Olur şemşir-i âteş-ţâb ile cism-i 'adû püryân
Hülûş üzre idünce Allah Allah na'rasın her ân
Felekler de melekler de bizimle şubha dek nâlân
Çıkar gülbängümüz her şeb semâya yekdür Allah yek (60/6).

6) Külâh

Beyaz keçeden yapılmış ucu sivri derviş başlığına verilen isimdir. Mevlevilerin giydikleri sikkeye, Mevlevî külâhı da denilmektedir (Pakalın, 1993, s. 338; Gölpinarlı, 1977, s. 210). Mevlevilikte bir salık, Mevlevî olarak kabul edildiğinde Şeyh Efendi'nin eşliğinde düzenlenen “Sikke-i şerif” töreniyle kendisine külâh giydirilirdi. (Bozkurt, 2009, s. 185) Hilmî Kıbrısî Efendi, sevgilisine duyduğu aşk nedeniyle bir tekkeye girip külâh giymek gerekirse buna hazır olduğunu belirtmiştir.

'Aşkîma isterseñ efendüm güvâh
İşte âmân işte figân işte âh
Tekye-yi 'aşkuñda giyüp bir külâh
Bezm-i belâyı ideyüm cilve-gâh (33/3)

H) TARİKAT MEKANLARI

Tasavvufa ait mekanlar, bazen gerçek bazen de mecazi anlamlarıyla kullanılmaktadır. Bu mekanlar: dergah, tekke, bargah ve asitandır. Divan şairlerinin şiirlerinde bu mekanlar çoğunlukla sevgilinin bulunduğu yer olarak değerlendirilmiştir (Gölpinarlı, 1999, s. 94).

1) Dergah

Kapı, eşik, sığınacak yer ve makam anlamındadır. Tasavvufta dergah en çok adı geçen mekandır. Şeyh ve dervişlerin ikametgahı ve tarikat mensuplarının ibadetlerini ve törenlerini yaptıkları büyük tekkelere verilen isimdir (Cebecioğlu, 2004, s. 158; Pala, 1995, s.111). Tasavvufta dergah, Hak kapısıdır. O kapı, ancak bir mürşide bağlanan kullara

açılabilir. Salık, o kapıdan içeri girmek için dergaha yüz sürmek zorundadır. Yüz sürmek, bir dilekte bulunmak için bir kişiye yalvarmak anlamının yanında, tasavvufta mürşide bağlanmayı ifade etmektedir. Hilmî Kıbrısî Efendi de, o ulu dergaha yüz sürüp kurtuluşa ermeyi dilemektedir.

Ulu der-gâhına yüzler sürüp nuşret recâ itdük
Açup dest-i niyâzı bâb-i Mevlâya du'â itdük
Teni cânı bu dîn ü devlet uğruna fedâ itdük
Cenâb-i Hağ bize imdâd ider kim ilticâ itdük
Livâü'n-naşr-i fahrü'l-enbiyâya yekdür Allâh yek (60/2)

2) Asitan

Kapı eşiği anlamına gelen kelime, bir tarikatın veya tarikat kolunun merkezi olan tam teşekküllü tekkelere verilen isimdir (Tanman, 1991, s. 485). Hilmî Kıbrısî Efendi, II. Mahmut'un yaptırdığı sarayı, "üçler ve yedi uyurlar"ın koruduğu kutsal bir tekkeye benzetmiştir. Şair, bu benzetmeyi bir gerçeği vurgulamak maksadıyla yapmıştır. II. Mahmut'un Mevleviliğe verdiği destek ve ilgisi dolayısıyla yaptırdığı bu sarayı, Mevleviliğin en yüce mekanı olarak tanımlamıştır.

Olup üçler mağâmı üç kapısı feyz ile meftûh
Yediler hıfzına me`mür olur bir âsitândur bu (59/8)

3) Bargah

İzin alınarak girilen yüce makam, tasavvufta Allah'ın yüce huzuru anlamına gelmektedir (Cebecioğlu, 2004, s. 84). Hilmî Kıbrısî Efendi, şiirinde II. Mahmut'un kurduğu çadırı bargah olarak nitelendirip uğur getiren yüce bir mekana benzetmiştir.

Müşterî ragbetle târîhin felekde söyledi
Sa'd ola Mağmûd Hâna böyle bâlâ bâr-gâh (49/1).

4) Tekke

Tasavvufta tarikat ehlinin toplandığı, dervişlerin yaşadığı yerdir (Gölpınarlı, 1977, s. 27). Şair, o sadığın tekkesinde birer mürit olursak belki o zaman bağışlanabiliriz, demektedir.

Tekyesinde olalım biz de mürîd-i şâdık
Belki bir gün bize de ola 'atâ-yı tevfiğ(11/11).

SONUÇ

İslamiyetle başlayan tasavvuf, toplumun yapısıyla birlikte, kültürel değerlerin ve edebi eserlerin oluşmasıyla yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Divan edebiyatı şairleri, tasavvufa ve tasavvufa ait unsurlara şiirlerinde sıklıkla yer vermişlerdir. Yaşadıkları dönemin toplumsal yapısıyla birlikte, kendi dünya görüşlerine de şiirlerinde yer vermişlerdir. 19. yüzyılda Lefkoşa Mevlevihane'sinde olgunlaşan Divan şairi Hilmî Kıbrısî Efendi, Divan edebiyatı geleneğine de bağlı kalarak, tasavvuf unsurlarını şiirlerinde yansıtmıştır. Hilmî Kıbrısî Efendi'nin bu konudaki şiirleri, divanı olan bir şair kadar olmasa bile, küçük *Divançe'*indeki şiirlerinde bizlere döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu özelliğiyle Kıbrıs Türk edebiyatında büyük önem arz etmektedir. Şiirlerinde tasavvufta kullanılan kavramların ve ifadelerin yanı sıra, tarikata dair izlere de rastlanmıştır. Hilmî

Kıbrısî Efendî'nin, tarikatler arasında en çok Mevleviliğe yakın olduğu şiiirlerinde görülmektedir. Mevleviliğe düşkünlüğüyle bilenen II. Mahmut, çevresinde Divan edebiyatı geleneğine bağlı İstanbullu pek çok şair varken, Hilmî Kıbrısî Efendî'yi Kıbrıs'tan İstanbul'a davet ederek bir süre yanında bulundurmıştır. Bunun bir tesadüf olmadığı ve Hilmî Kıbrısî Efendî'nin padişahın takdirini kazanan başarılı bir şair olduğunu ortaya koymaktadır. Hilmî Kıbrısî Efendî'nin usta şairliği yanında Mevleviliğe ilgisinin ve yakınlığının da II. Mahmut'un takdirini kazanmasında etken olduğu anlaşılmaktadır. Hilmî Kıbrısî Efendi, şiiirlerinde tasavvufu Mevleviliğe ilgisini ve yakınlığını yansıtarak Kıbrıs'ta tasavvufun varlığını göstermektedir. Döneminin en ünlü Divan şairlerinden olan Hilmî Kıbrısî Efendî'nin şiiirleri, Mevleviliğin adet ve geleneklerinin Kıbrıs'ta da devam ettirildiğini kanıtlayan önemli belge özelliği taşımaktadır.

SUMMARY

Sufism or mysticism is an İslamic mysticism that enables believers to self-surrender aiming at uniting themselves with God. Sufism has played an important role in spiritual communion. Upon joining the Turks to the Muslim faith in the VIIIth century, mysticism spread in Central Asia and then in Anatolia. After the conquest of Cyprus island by the Turks in 1571, the Mevlevi sheiks sent from Anatolia to settle Cyprus island had carried mysticism with them.

The Mevlevihane of Lefkoşa is known to be an essential center that effectively contributed to the development of Mysticism in Cyprus. Hilmî Kıbrısî Efendi was born in Cyprus and attracted the attention of many prominent Cypriot Turkish poets in Nicosia Mevlevi lodge (Mevlevihane). Hilmî Kıbrısî Efendi, together with other Sheikhs, had read the poems of Mevlana Jalāl ad-Dīn Muhammad Rūmi, the world's leading Sufi poets, in many special ceremonies in Nicosia Mevlevi Lodge. For the first time in the history of Turkish Cypriot Literature, he had the honor of being declared the sultan of poets by the Ottoman 2nd Mahmud.

Hilmî Kıbrısî, deeply inspired by Mevlana's poems, read at the Nicosia Mevlevi Lodge and served as a professor (Müderris) during this period. Besides, as the active-duty Mufti of Cyprus, he wrote poems reflecting the religion of Islam, Sufism, and divine love. Hence, mysticism, divine love, and religious issues are regarded as essential features of his Divan poetry. In this article, we have studied the reflections of Mysticism in Hilmî Kıbrısî Efendi's poems contained in his book of poem(Divance).

It was a principle for the Divan poets to use terms reflecting mysticism, metaphors, and similes. Hilmî Kıbrısî Efendi, who had close relations with Mevlevi and Sufis without any difficulty, used these reflections in his poems. The elements of mysticism, terms, metaphors, similes, figures, and sects and their traditions have all been reflected in his lyrics. In this article, we have given examples from Hilmî Kıbrısî Efendi's poetry reflecting these realities. Our study proved the existence and development of mysticism and its traditions in Cyprus, and also showed the fact that Hilmî Kıbrısî Efendi's Divan poems were documentary reflections of this reality.

Makale Bilgileri

<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yoktur.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	Exempt from the Ethics Committee Decision.
<i>Informed Consent:</i>	No participants
<i>Financial Support:</i>	No financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	No conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	No material subject to copyright is included.

KAYNAKÇA

- Arpaguş, S. (2007). Post. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 34, s. 332-333). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, N. (2009). Sikke. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 37, s. 185-186). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Büyük Larousse. (1986). *Sözlük ve Ansiklopedisi* (C. 11, s. 5405). İstanbul: Milliyet Gazetecilik Yayınları.
- Cankurt, H. (2014). Şeyhî'nin Gazellerine Tasavvufi Bakış. *Journal of Turkish Studies* (9)3, s. 321-349.
- Cebecioğlu, E. (2004). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Ceylan, Ö. (2007). *Tasavvufi Şiir Şerhleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Demirci, M. (1998). Himmet. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 18, s. 56-57). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demiryürek, M. (2016). 19. Yüzyıl Kıbrıs Esnaf Teşkilatı Üzerine Bazı Tesbitler, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.28, S.45: s.13-42.
- Eraydın, S. (2001). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Erginli, Z. (2006). *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. Trabzon: Kalem Yayınları.
- Genç, İ. (Kasım 1998). Lefkoşa Mevlevihanesi'nde Yetişmiş Mevlevi Divan Şairleri. II. *Uluslararası Kıbrıs Araştırmalar Kongresi Bildirileri* (C.3, s. 59-66). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkilap ve Aka Kitabevleri Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1990). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi* (C. I-II). İstanbul: İnkilap Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1999). *Tasavvuf ve Divan Şiiri. Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, (haz. Mehmet Kalpaklı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güleç, İ. (2018). Kendi Şiirleri Işığında Hilmî Kıbrısî Efendi'nin Şairliği. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 1(2), s. 17-24.
- İpekten H. (2000). *Fuzuli, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İz, M. (1997). *Tasavvuf*. İstanbul: Rahle Yayınları.
- Kara, M. (1999). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kazıcı, Z. (2005). *İslam Müesseseleri Tarihi*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Kemikli, B. (2000). *Sun'ullah-ı Gaybi Divanı (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Köprülü. F. (2003). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Akçay Yayınları.